

УДК 387.01

І. І. Коновальчук

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті визначені теоретичні основи й засоби інформаційного забезпечення інноваційної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів. Основними засобами інформаційного забезпечення є експертиза та моніторинг, результати яких виступають основою прийняття управлінських рішень в процесі реалізації нововведень у конкретному навчальному закладі.

***Ключові слова:** інформаційне забезпечення інноваційної діяльності, реалізація інновацій, експертиза, експертиза освітніх інновацій, моніторинг, моніторинг інноваційної діяльності, критерії експертизи, технологія моніторингу інноваційної діяльності.*

Постановка проблеми. Необхідність підвищення результативності процесів модернізації системи середньої освіти актуалізує дослідження проблем реалізації освітніх інновацій. На сьогодні у зв'язку з ускладненням інноваційних процесів, які характеризуються нелінійністю, одночасністю виконання етапів, скороченням життєвого циклу інновацій однією з ключових проблем є інформаційне забезпечення управління інноваційною діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) на засадах науково обґрунтованих систем експертизи й моніторингу нововведень.

Аналіз актуальних досліджень. Науково-теоретичні й технологічні задачі інформаційного забезпечення інноваційної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема експертизи й моніторингу освітніх інновацій, знайшли широке відображення в роботах Ю. Баумерт, Л. Буркової, Л. Ващенко, Т. Волобуєвої,

Л. Даниленко, В. Докучаєвої, О. Дахіна, Г. Єльнікової, Л. Калініної, В. Кальней, Т. Новікової, С. Подмазіна, Г. Полякової, М. Поташника, Г. Прозументової, Л. Ребухи, В. Рєпкіна, В. Слободчікова, Г. Щекатунової, Д. Уїлмса, В. Ясвіна та ін.

Разом з тим, у дослідженнях в області інформаційно-методичного забезпечення інноваційної діяльності ЗНЗ відсутній комплексний аналіз вихідних засад, функцій, критеріїв і технології проведення та використання результатів експертизи й моніторингу освітніх нововведень.

Аналіз інноваційної діяльності ЗНЗ свідчить про відсутність системного підходу до збору, обробки й аналізу даних про динаміку й результати нововведень, наявність труднощів з формулюванням інформаційних запитів, недостатню чіткість й адресність висновків і рекомендацій щодо використання отриманої інформації в прийнятті управлінських рішень. Часто збирається й подається інформація, яка явно не має відношення до інноваційних перетворень у ЗНЗ і на основі якої не можна зробити висновок про ефективність нововведень. Деякі навчальні заклади накопичують таку кількість різноманітних суттєвих і несуттєвих даних, що не в змозі їх не тільки обробити й узагальнити, а й просто осмислити. В інших випадках із-за недостатності, нерівнозначності, суперечливості або фрагментарності отриманих відомостей неможливо прослідкувати динаміку, виявити й диференціювати протиріччя, зафіксувати зародження позитивних тенденцій і виявити проблеми у розвитку інноваційної педагогічної системи.

Мета статті полягає у визначенні й аналізі теоретичних основ і практичних засобів інформаційного забезпечення процесу реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Процес реалізації інновацій полягає у їх практичному використанні й спрямований на внесення змін у педагогічну систему, виведення її на такий рівень функціонування, що забезпечує отримання якісно нових стійких результатів її діяльності впродовж значного періоду, тривалість якого визначається інноваційним потенціалом нововведення. Для регулювання цього процесу необхідні дієві засоби отримання достовірної, обґрунтованої й оперативної інформації: про вихідний стан педагогічної системи, про новацію що вводиться в систему, про хід, поточні й кінцеві результати нововведення. Інформаційне

забезпечення управління інноваційною діяльністю ЗНЗ функціонує як система збору, аналізу й систематизації даних, які є підґрунтям для прийняття управлінських рішень. Основними засобами інформаційного забезпечення процесу реалізації нововведень виступають експертиза та моніторинг.

Термін "процес" означає послідовність реалізації інновації і пов'язує два системні об'єкти, перший із яких – "вхід" – відображає все те нове, що поступає в систему, а другий – "вихід" – відображає результат – зміни в системі [1, с. 269]. Експертиза є засобом аналізу, оцінювання, класифікації й прогнозування особливостей впровадження інновацій на "вході", а моніторинг – у процесі реалізації нововведень й оцінки їх результатів на "виході".

Сутність експертизи та її місце в інноваційному процесі визначається її практичною спрямованістю на забезпечення обґрунтованої доцільності вибору й реалізації інновацій. У самому загальному вигляді експертизу розглядають як виявлення питань, що не мають очевидної відповіді, з опорою на думку спеціалістів з даного питання. До експертизи прийнято звертатися у тих випадках, коли немає готових рішень й інформація, яка шукається, не може бути отримана за допомогою інструментальних методів [10, с. 26].

Зазвичай об'єктом експертизи визначають інноваційні проекти педагогічних систем, процесів, авторські розробки програм, навчально-методичних комплексів, технологій, засобів тощо. Сутнісне зауваження щодо об'єкту експертизи інновацій дає В. Слободчиков, виходячи із розуміння інновації як впровадження нововведення в поточний процес. Тут виникають відразу два об'єкти експертної оцінки: саме нововведення і способи (або умови) його впровадження; причому в понятті інновації обидва ці об'єкта зрощені, один без іншого не мають сенсу [8, с. 24]. Вважаємо, що комплексним об'єктом експертизи є інновація, технологія її впровадження, а також готовність навчального закладу до реалізації обраного нововведення. Предметом експертизи є встановлення педагогічної цільовідповідності та потенціалу інновацій, представлених для оцінювання, визначення можливостей і умов їх впровадження у конкретному ЗНЗ, прогнозування результатів практичної реалізації нововведення.

Узагальнення результатів аналізу наукових досліджень [3; 4; 5; 8; 9] і практичного досвіду експертизи освітніх інновацій дозволяє систематизувати її

основні завдання:

- аналіз якості інновацій з точки зору їх наукової обґрунтованості й технологічної розробленості;
- оцінка змісту й потенціалу освітніх інновацій з позицій вирішення протиріч і розвитку педагогічної системи навчального закладу;
- проведення аудиту ресурсів навчального закладу для визначення його можливостей реалізації обраного нововведення;
- визначення відповідності інноваційних проектів вимогам нормативно-правових актів, актуальним потребам та інтересам учасників навчально-виховного процесу;
- оцінка можливих ризиків й передбачення проблем у процесі реалізації нововведення;
- вироблення рекомендацій і надання консультацій щодо використання інновацій у конкретному навчальному закладі;
- створення інформаційної основи для прийняття управлінських рішень, пов'язаних з реалізацією стратегії інноваційного розвитку навчального закладу.

Прогностичний характер і проблемність експертизи освітніх інновацій полягає в специфіці її об'єкта, який існує в ідеальному плані як проект майбутньої нової дійсності. Суть проблеми пояснюється тим, що сучасне поле освітніх практик не орієнтується на екстраполіроване в часі минуле, а створює множинні варіанти майбутнього [6, с. 17]. Тому при оцінюванні інновацій їх характеристики не завжди можна співвіднести з певними існуючими стандартами, нормами, еталонами, правилами. При визначенні критеріїв експертизи перш за все необхідно розібратися у сутності нововведення і в тій меті, заради якої воно вводиться. Саме в цілях інноваційної діяльності відображаються її кінцеві результати, які є відправним моментом для пошуку критеріїв оцінки інновації. Рішення про реалізацію інновації у конкретному навчальному закладі приймається на основі інформації про її концептуальну сутність, мету й задачі, структуру, зміст, особливості процесу, технологію, умови та можливості реалізації. Зважаючи на це, ми виділяємо наступні групи критеріїв експертизи освітніх інновацій: *методологічні критерії* – характеризуються показниками актуальності, наукової обґрунтованості концепції та

визначеності теоретико-методологічних засад інноваційного проекту; *процесуальні критерії* – встановлюють ступінь розробленості процесу реалізації нововведення, його відповідності стратегії інноваційного розвитку навчального закладу; *ресурсні критерії* – визначаються показниками цілісності, оптимальності й необхідного рівня кадрових, інформаційно-комунікативних, організаційно-управлінських, технологічних, матеріальних та фінансових ресурсів навчального закладу як суб'єкта реалізації інновації; *технологічні критерії* – оцінка запропонованих форм, методів, процедур організації, управління й моніторингу діяльності учасників реалізації проекту; *результативні критерії* – показники чіткості таксономії цілей інноваційного проекту, засоби діагностики їх досягнення.

Технологія проведення експертизи освітніх інновацій передбачає проходження ряду послідовних етапів. 1. Подання заявки на експертизу інноваційного проекту, визначення її цілей, обсягу й змісту питань, що потребують кваліфікованого аналізу. 2. Формування експертної групи, в яку входять кваліфіковані, досвідчені фахівці. 3. Надання експертам основної і додаткової інформації про розроблену інновацію та навчальний заклад. 4. Встановлення ціннісних основ, підходів, критеріїв і вироблення правил і процедур експертизи. 5. Проведення експертизи. 6. Аналіз результатів, вироблення спільного висновку, надання рекомендацій й консультування замовників експертизи.

Завершальним етапом експертизи є формулювання експертного висновку, надання рекомендацій й консультування замовників експертизи. Експертний висновок представляє собою документ, у якому мають бути максимально повно розкриті характер об'єктів експертизи, використана критеріальна база і техніка оцінювання [5, с. 126]. В експертному висновку подаються: мета і завдання, критерії і процедура експертизи; загальна оцінка представленого проекту, реальний чи фіктивний (псевдоінновація) характер носить нововведення, ступінь його актуальності, новизни, авторства; аналіз складових інноваційного проекту, їх взаємоузгодженості (концептуальної основи, цілей, змісту, процесуального й результативного компонентів); значущість інновації для вирішення наявних проблем у навчальному закладі, можливість її впровадження; оптимальність співвідношення прогнозованих результатів і необхідних витрат для впровадження

інновації; оцінка ресурсів навчального закладу необхідних для реалізації нововведення; можливі ризики й проблеми, що можуть виникнути в процесі реалізації; рекомендації експертів щодо подальшої роботи над упровадженням проекту або його удосконаленням.

Інноваційний процес завжди пов'язаний з певними ризиками, що обумовлює необхідність постійного моніторингу його ходу й результатів. Причому наголошується на значимості моніторингу як провідного засобу управління інноваційним процесом саме на етапі його реалізації (у фазі експериментування чи остаточного впровадження) [2, с. 204].

У дослідженні В. Лоханової сформульовано поняття моніторингу інноваційної діяльності, як відстежуючої, контролюючої та прогнозно-аналітичної системи інформаційного забезпечення розробки та реалізації рішень в управлінні нововведеннями [4, с. 162]. По відношенню до педагогічної системи моніторинг виступає як обслуговуюча система, що відповідає за контроль і підтримку необхідних для оптимального функціонування та інноваційного розвитку параметрів педагогічної системи. По відношенню до інновації функціональне призначення моніторингу визначається необхідністю контролю за дотриманням заданих концептуальних, змістовно-цільових і технологічних критеріїв та умов реалізації нововведення, оцінки його впливу на педагогічну систему.

З позицій системного підходу ми розглядаємо моніторинг інноваційної діяльності ЗНЗ як інформаційно-аналітичну систему, яка є складовою інноваційної педагогічної системи, що забезпечує управління її розвитком на основі збору й аналізу інформації про наявний й імовірнісний майбутній стан як самої системи так і зовнішнього середовища. Моніторинг є невід'ємним елементом життєзабезпечення інноваційної діяльності ЗНЗ на основі постійного зворотного зв'язку про зміни в його педагогічній системі в результаті нововведень.

Інформаційний підхід розглядає моніторинг як сукупність процесів одержання, збору, аналітико-синтетичної переробки, зберігання та розповсюдження інформації (а також інших допоміжних процесів, які забезпечують ці основні процеси), яка використовується в управлінні складними об'єктами, до яких відноситься й соціально-педагогічна система. Системно моніторинг реалізації

інновацій організовується на рівні технології – науково й практично обґрунтованої інформаційно-аналітичної взаємодії суб'єктів інноваційного процесу, спрямованої на його оптимізацію завдяки використанню системи засобів вироблення рішень в управлінні нововведеннями і контролю за їх результатами. Технологія моніторингу – це комплекс поетапних спеціальних дій і процедур вимірювання реального стану об'єкту чи процесу, співвіднесення його з нормативною моделлю, вироблення системи впливу для підтримки розвитку об'єкта в оптимальному режимі, постійної корекції процесу у відповідності з заданими параметрами функціонування.

На інформаційних та управлінських аспектах моніторингу акцентує увагу А. Саранов, вбачаючи мету моніторингу у забезпеченні учасників освітнього процесу, керівників підструктур навчального закладу якісною та своєчасною інформацією, необхідною для прийняття рішень щодо внесення коректив у цільові, технологічні, організаційні, нормативні параметри інноваційної педагогічної діяльності. [7, с. 148].

Моніторинг як інформаційно-управлінська технологія органічно поєднує в собі інформаційну, аналітико-оцінювальну, контролюючу, прогностичну, коригувальну функції, які мають комплексний характер науково-педагогічного й технологічного супроводу управління інноваційним процесом у ЗНЗ.

Інформаційна функція моніторингу полягає у наданні суб'єктам інноваційного процесу релевантної, вірогідної, достатньої інформації щодо процесу і результатів реалізації інновацій у загальноосвітньому навчальному закладі. Л. Калініна наголошує, що "інформаційне управління зорієнтоване на інформаційну діяльність, інформаційні системи, комп'ютерні, інформаційні технології, інформаційні продукти, процеси, тобто в центрі його уваги знаходяться не стільки використання сучасних засобів обчислювальної техніки і телекомунікацій, скільки технологічні операції та дії суб'єктів інформаційної взаємодії щодо створення умов для організації, опрацювання, збереження й видачі, оцінки та використання інформації, забезпечення інформаційними ресурсами системи керівництва" [3, с.56].

Аналітико-оцінювальна функція моніторингу зводиться до аналізу й оцінки інформації про процес і результат реалізації інновацій. Нерозривно з аналізом здійснюється синтез інформації, результатом якого є формулювання відповідних

конкретній ситуації варіантів управлінських рішень і прогноз подальших перспектив розвитку тих педагогічних об'єктів, де здійснюється нововведення. Прогнозування дозволяє виявити в складноорганізованих педагогічних системах критичні біфуркаційні точки, в яких можлива зміна вектору їх розвитку через вибір одного з рівнозначних напрямів її подальшої самоорганізації.

Контролююча функція моніторингу полягає у відстеженні наявних параметрів й отриманих поточних і кінцевих результатів нововведень шляхом порівняння із початково визначеними для встановлення ступені відхилення від розробленої моделі інновації. Відхилення від заданих критеріїв реалізації інновації, особливо коли нівелюються її концептуальні вихідні положення, може призвести до втрати інноваційного потенціалу нововведення.

Зрозуміло, що інноваційний процес за своєю суттю є творчим, тому часто виникає необхідність коригування початкового варіанту проекту реалізації інновацій задля досягнення визначених цілей у конкретних умовах.

Комплекс виділених функцій цілісно проявляється в інтегративній функції моніторингу – інформаційному забезпеченні управління процесом реалізації інновацій. Процес управління на основі постійного моніторингу забезпечує комплекс управлінських впливів для усунення відхилень від заданих і визначених експертизою у цільовій інноваційній моделі системи критеріїв реалізації нововведення. Оперативне управління процесом реалізації інновацій здійснюється на основі постійного порівняння планових і прогнозованих показників нововведення, з врахуванням отриманих в ході моніторингу фактичних результатів і динаміки змін того чи іншого параметру педагогічної системи.

Висновки. Експертиза і моніторинг виступають важливими компонентами інформаційного забезпечення, підтримки й науково-консультативного супроводу інноваційної діяльності ЗНЗ. Кваліфікована, відкрита експертиза уможливорює відбір і реалізацію тих інноваційних проектів, які найбільш повно відповідають інноваційній стратегії розвитку навчального закладу. Попередня оцінка й прогнозування наслідків нововведення дозволяє уникнути ризиків та підвищити ефективність інноваційних процесів. Систематичний моніторинг нововведень

забезпечує цілеспрямованість, керованість, технологічність інноваційної діяльності, аналіз її результатів і подальше прогнозування цілей розвитку навчального закладу.

Перспективи подальших досліджень. Наявні системи експертизи й моніторингу не являються універсальним і завершеним продуктом. В умовах зростання складності й розширення функцій інноваційних освітніх процесів необхідні пошук та апробація нових гнучких моделей інформаційного забезпечення реалізації інновацій, що дозволяють адаптувати його технологію до конкретних планів, задач, обставин, суб'єктів та об'єктів інноваційної діяльності.

Список використаної літератури:

1. Бушуев С. Д., Бушуева Н. С., Бабаев И. А. и др. Креативные технологии управления проектами и программами: Монография / С. Д. Бушуев, Н. С. Бушуева, И. А. Бабаев. – К.: "Саммит-Книга", 2010. – 768 с.
2. Докучаева В. В. Теоретико-методологічні основи проектування інноваційних педагогічних систем // Дис. ... д-ра. пед. наук. 13.00.01 / В. В. Докучаева. – Луганськ, 2007. – 481 с.
3. Калініна Л. М. Інформаційне управління загальноосвітнім навчальним закладом: системи, процеси, технології: Монографія / Л. М. Калініна.– К.: Інформатор, 2008. – 472 с.
4. Лоханова В. Н. Методическое обеспечение измерения инновационной деятельности // Актуальные проблемы управления – 2002. Вып. 2 / В. Н. Лоханова. – М.: ГУУ, 2002. – С. 162-167.
5. Новикова Т. Г. Экспертиза инновационной деятельности в образовании: монография / Т. Г. Новикова. – М.: АПК и ППРО, 2005. – 290 с.
6. Рыкун А. Ю. Социологическая экспертиза в структуре управления образовательными практиками: основы актуализации и возможности использования // Экспертиза образовательных инноваций / Под ред. Г. Н. Прозументовой. – Томск, 2007. – С. 15-22.
7. Саранов А. М. Инновационный процесс как фактор саморазвития современной школы: методология, теория, практика: Монография. – / А. М Саранов. – Волгоград: Перемена, 2000. – 259 с.

8. Слободчиков В. И. Методология экспертизы инновационных образовательных проектов / Экспертиза образовательных проектов: Материалы международной научно-практической конференции / В. И. Слободчиков – Минск, 1997. – С. 23-35.

9. Щекатунова Г. Д. Экспертиза моделей інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів // Акмеологія шкільної освіти: Науково-методичний посібник / За заг. ред. Г. С. Сазоненко. – К.: "Основи", 2010. – С. 210-218.

10. Экспертиза образовательных инноваций / Под ред. Г. Н. Прокументовой. – Томск, 2007. – 127 с.

И. И. Коновальчук. *Информационное обеспечение инновационной деятельности общеобразовательных заведений.*

В статье определены теоретические основы и средства информационного обеспечения инновационной деятельности общеобразовательных заведений. Основными средствами информационного обеспечения являются экспертиза и мониторинг, результаты которых выступают основой принятия управленческих решений в процессе реализации инноваций в конкретном учебном заведении.

Ключевые слова: *информационное обеспечение инновационной деятельности, реализация инноваций, экспертиза, экспертиза образовательных инноваций, мониторинг, мониторинг инновационной деятельности, критерии экспертизы, технология мониторинга инновационной деятельности.*

I. I. Konovalchuk. *The informational ensuring of the innovative activities at the secondary schools.*

The main theoretical fundamentals and means of informational ensuring of the innovative activities at the secondary schools are defined in the article. The assessment and monitoring come out as the means of informational support that secure the process of making the managerial decision during the innovations' realization at the certain educational establishment.

Key words: *informational ensuring of the innovative activities, innovations' realization, assessment, educational innovations assessment, monitoring, innovative*

activities monitoring, assessment criteria, technology of monitoring the innovative activities.